

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.319

Dimarts, 28 de febrer del 2017

SUMARI

- 1 Oriol Pi de Cabanyes ► El doctor Joan Veny
- 2 Mònica Barrieras ► Ja han comprat la grossa
- 3 Magí Camps ► Entre tard i d'hora
- 4 Josep Lacreu ► La tonteria és antiga i molt gran
- 5 Jordi Badia ► Què en diria Coromines, de la nova gramàtica?
- 6 Albert Pla Nualart ► La imprecisa frontera entre formal i informal
- 7 Pau Vidal ► La ficamenta
- 8 Salvador Pardo ► Llenguatge administratiu (E) (1)
- 9 Antoni Llull Martí ► Almacabres i altres coses macabres
- 10 Rudolf Ortega ► Tots els dubtes. Pronoms (10)
- 11 Treballs de Sociolingüística Catalana ► Sumari del núm. 26: Les llengües en les tecnologies de la informació i la comunicació

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El doctor Joan Veny

Oriol Pi de Cabanyes

La Vanguardia, 13/02/2017

<http://www.lavanguardia.com/edicion-impresa/20170213/414283674317/el-doctor-joan-veny.html>

El doctor Joan Veny i Clar és mallorquí (de Campos) i filòleg. Més enllà d'altres mèrits i distincions, aquests dos són potser els seus títols fonamentals, els que potser defineixen millor la seva singularitat humana i universitària. La mallorquinitat i la filologia. Filologia en el sentit més ajustat d'aquest mot d'origen grec que vol dir “amor per les paraules”. Perquè un filòleg és, o hauria de ser, abans que tota altra cosa, qui estima les paraules. No només un tècnic, o un expert, o un mecànic de la llengua, sinó un amant dels mots, del llenguatge.

El doctor Veny estima amb una sensibilitat que mai no s'hauria de trobar aaltar l'objecte a què ha dedicat la seva vida d'estudi. I de la seva mallorquinitat diguem-ne tel·lúrica n'ha pouat, com els grans Alcover i Moll que l'han precedit, els tresors d'una vida en comunitat que han anat enriquint l'expressivitat de la llengua compartida. Sempre en contacte amb el món nutrici de la paraula, arqueòleg de mots fòssils, explicador i ressuscitador de locucions i paraules, es pot dir que la llengua ha exercit, i exerceix, sobre ell una suggestió poderosa.

Perquè una paraula no és només el concepte que vehicula aquesta paraula: és també la sonoritat, la ressonància emotiva que aquesta paraula suscita en la ment del parlant i/o l'oient, l'escriptor i/o el lector, i tot el que de sensorial i d'intel·lectual hi evoca. Cada mot és un món: arrossega adherències, fragments de vida poc o molt intransferibles que tornen a viure cada vegada que algú els diu, els sent, els escriu o els llegeix.

I si un diccionari “és el més viu i complet dels atlas” –tal com ha piulat George Steiner a *Errata*, la seva autobiografia intel·lectual–, el doctor Veny ha recorregut tot l'àmbit lingüístic, com abans el savi Joan Coromines, per anar omplint aquest prodigiós àlbum de paraules que és l'*Atles lingüístic del domini català*, una obra colossal encara en curs però ja consultable en línia.

Catedràtic avui emèrit de Dialectologia de la Universitat de Barcelona, membre de la Secció Filològica de l'Institut, estudiós dels parlars catalans, Premi d'Honor de les Lletres Catalanes l'any 2015, gran explorador i colossal cartògraf del tresor del català-valencià-balear, el doctor Veny sembla que mai no hagi deixat de sentir l'emoció que lliga la investigació al gran goig de la descoberta.

“Cada vegada que es descobreix un mot –ha dit ell mateix– és com si s’il·luminés una estrella”. I sí, cada cop que ens retrobem amb alguna paraula potser en desús, però encara viva en parlants i documents escrits, aquest retrobament ens remou i ens eixampla la vida.

“Cada vegada que es descobreix un mot és com si s’il·luminés una estrella”, sí. Així que del doctor Veny també se’n podria dir allò que escrivia Cirlot en un poema de 1951 publicat a *Dau al Set* en homenatge a Ramon Llull: “*Un hombre con la boca refulgente / inundando de estrellas la mañana*”.

2 Ja han comprat la grossa

Mònica Barrieras Angàs (GELA)

VilaWeb, 26/12/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/ja-han-comprat-la-grossa/>

Començar a aprendre una llengua d’adult i arribar a parlar-la sense un accent delator de la primera llengua és certament difícil. Hi ha tot un seguit de factors que determinen el grau d’acostament al model, com poden ser la intensitat del contacte, els models a l’abast, la motivació o la capacitat individual. No és igual estudiar japonès a Barcelona dues tardes la setmana que anar a viure al Japó, tenir una parella japonesa i treballar en japonès. Però, tot i això, és difícil que arribem a semblar japonesos. Ara bé, si haguéssiu nascut al Japó, encara que tinguéssiu pares catalans, i hi haguéssiu passat tota la infantesa, escolaritzats en una escola japonesa, no us sembla que podríeu passar per japonesos, pel que fa a la pronúncia de la llengua i a la competència lingüística en general?

De la mateixa manera, el fet que persones que van emigrar a Catalunya ja adultes des de diverses zones de l’estat espanyol parlin català amb una fonètica més o menys castellanitzada no té res d’estrany. Esperaríem, però, que els seus fills i néts, nascuts a Catalunya i escolaritzats en una escola que té el català com a llengua vehicular, parlessin català com a nadius. Però la realitat és ben diferent, ja que la situació sociolingüística provoca una distorsió en l’adquisició de la fonètica (una de tantes distorsions). Així, en aquells indrets en què la vida es desenvolupa sobretot en català (com a la major part del Japó es viu en japonès) la cosa rutlla amb normalitat, i hi ha una adquisició completa dels sons de la llengua. En aquells altres llocs on l’únic contacte amb el català és l’escola,

aquesta adquisició és molt mancada. Evidentment, això funciona tant si es té el castellà com a llengua familiar com qualsevol altra llengua.

El context social és fonamental, en aquesta manca d'adquisició dels sons propis de la llengua. Però cal fer un seguit de consideracions sobre el paper que hi té l'escola, perquè també n'hi té. Hi ha mestres i professors, de diverses edats, que mostren limitacions fonètiques en català i són, per tant, models deficientes per als alumnes. Si no hi ha més models solvents a l'abast que puguin compensar-ho, no es produirà una bona adquisició fonètica. I aquí entrem en un cercle viciós, en què els mals models es van encadenant. Si les classes, en contra del que estableix la llei, es fan en castellà, com passa sovint, ens quedem directament sense model. Sigui com sigui la pronúncia del docent, és evident que en general no es presta atenció a la fonètica. Ni en català ni en llengües estrangeres: la pronúncia anglesa de molts alumnes deixa igualment molt a desitjar. Deu ser una inèrcia del nostre sistema escolar.

Així, hi ha joves estudiants de la Facultat d'Educació que descobreixen a primer de carrera que no saben pronunciar bona part dels sons del català no compartits amb el castellà (ni esses sonores, ni vocals obertes, ni africades sonores...). Sorpresos, i de vegades amb sensació d'haver estat estafats, declaren que mai ningú no els ho havia dit, que mai ningú no els ho havia corregit. Això sí, diuen que han estudiat fonètica i que han fet transcripcions. Aquests alumnes de vegades argumenten que són capaços de parlar i de comunicar-se en català, i que només és una qüestió d'accent. Però el que se'ls demana no són les lateralíssimes i vocals neutres neutríssimes, sinó tot just els sons de la llengua, que tenen caràcter distintiu. No és igual *casar* que *caçar*, *déu* que *deu*, ni *lloc* que *joc*. Per superar la prova de fonètica de l'assignatura de llengua catalana de la carrera (en singular, sí, no és cap error) poden cometre dos errors sistemàtics i un de no sistemàtic, pel que fa a sons de la llengua. Un alumne que mai, o un cop de cada deu, pronuncia una lateral palatal (ela doble per als amics) ni una essa sonora, encara es pot permetre un o dos errors en una vocal oberta, posem per cas. En aquestes condicions, hi ha força alumnes que suspelen, i alguns fins i tot repeteixen l'assignatura unes quantes vegades. Cal dir que la major part s'hi esforcen molt i hi pateixen. Però és que en tres mesos i mig de classe costa d'adquirir i consolidar tot un seguit de sons nous quan ja es tenen més de divuit anys.

Tot aquest context provoca també problemes de fonètica en joves catalanoparlants de Barcelona i l'àrea metropolitana. Molts ja no saben pronunciar la palatal lateral, fan una pronúncia sorda de *platja* i *metge*, tanquen vocals obertes i

no saben ben bé com es fa una neutra... I és que hi estem força acostumats, a sentir parlar el català amb fonètica castellana. El trobem a les escoles i als mitjans de comunicació; ara fins i tot el trobem a l'anunci de la Grossa de Cap d'Any (no se sap ben bé amb quina intenció). Molt més acostumats que no pas al català de Berga, de Palafrugell o de Móra la Nova, llocs on encara es viu principalment en català. I ja no parlem del de Ciutadella, el de Xàtiva o el d'altres zones del domini lingüístic.

Recentment en un congrés vaig sentir una comunicació en què es parlava d'ensenyament d'espanyol a un grup amerindi de Colòmbia. Es pretenia aconseguir que els membres d'aquesta comunitat, parlants d'una llengua ameríndia, tinguessin una fonètica millor en castellà per evitar burles i discriminacions. Com si això ho hagués d'arreglar. Recordem també les crítiques que va rebre l'osonenc Francesc Colomer, el nen protagonista de *Pa negre*, pel castellà 'tan mancat' que va fer servir en recollir el Premi Goya 2011 al Millor Actor Revelació. I és que els parlants de llengües majoritàries tenen una tolerància molt baixa amb les pronúncies considerades imperfectes dels parlants de llengües minoritàries o minoritzades del propi estat. Aquesta pressió no s'exerceix a la inversa, quan es tracta de la pronúncia de llengües subordinades. En general, no hi ha sanció social ni laboral. No es tracta, tanmateix, de copiar la intransigència de les llengües hegemòniques. En les darreres dècades ha arribat a Catalunya persones procedents d'arreu del món que volem que esdevinguin parlants de català, i que, com a aprenents adults, parlen un català influït pel repertori de fonemes de les seves llengües: accents, sons, entonacions diferents. El que ja no és tan normal és que els seus fills, segons on visquin, parlin català amb la fonètica del castellà.

3 Entre tard i d'hora

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 09/01/2017

<http://rodamots.cat/escreix/entre-tard-i-dhora/>

En el món de l'excursionisme (ara en diuen *trekking*), és cèlebre com mesuren el temps els pagesos. Cèlebre perquè per a una caminada d'una hora llarga, el pagès acostuma a deixar-ho en mitja, o en tres quarts a tot estirar. És per això que, quan algú no s'acaba de creure les indicacions temporals d'un altre, recor-

re a la facècia de la mitja hora de pagès. “Què trigarem fins a l'ermita, mitja hora normal o mitja hora de pagès?”.

Habituats als rellotges atòmics, avui molt sovint som incapaços d'entendre aquesta mesura indeterminada del temps que parla amb hores lògiques, però aplicant-hi dades subjectives: “Dinarem a quarts de tres”, per exemple, és la manera que ningú faci tard, si no és que arriba [“a tres quarts de quinze”](#), hora imprecisa però sens dubte tardana. O quan un tronera entra a casa “entre tard i d'hora”, massa tard per anar a dormir i massa d'hora per llevar-se. Però anem ben enganyats, perquè entre la ràdio, la tele digital i, ara, la tele en alta definició, els senyals horaris que sentim ens arriben amb decalatges importants.

És llavors quan algú acaba arribant [“a hora horada”](#), una expressió que el magnífic servei de RodaMots.cat (Cada dia un mot) va regalar als seus subscriptors (de franc) fa uns dies. És una locució que es fa servir quan algú arriba a l'últim moment i té la sonoritat de la paraula repetida, com en “cançó cantada” o “camí caminat”. Una hora horada és, doncs, una hora ja complerta. Però Coromines en discrepa. L'immens filòleg –que va morir el 2 de gener del 1997, ara fa vint anys (posem-nos drets)– opinava que l'expressió havia de ser “a hora orada”, perquè volia dir a una hora boja, a una hora desenraonada.

Posats a elucubrar, Joan Olivares, al seu blog *Otos4*, planteja una altra teoria força assenyada. Diu així: “Encara gosaré afegir una altra proposta: que orada siga sense hac, i que signifiqui *resada* o *pregada*. Posem-nos en el cas d'un monjo que havent-se quedat adormit, arribara al res d'una de les *vigílies* quan ja s'estaven ultimant les lletanies corresponents; és a dir, quan s'estava acabant d'orar aquella hora canònica anomenada *vigílies* i, doncs, l'hora estava gairebé orada (...) Aquesta frase té un significant semblant a una altra, potser més coneguda, que diu: arribar a misses dites”.

Aquesta expressió també la trobem en castellà amb la forma “a la hora horada”, que els diccionaris defineixen diferent: a l'hora precisa. Igual que tenim aquesta mesura de temps hereva de les hores canòniques, en tenim d'altres de més populars, com ara “amb l'hora enganxada al cul”, amb el temps massa just. L'escatologia sempre dona bons resultats.

4 La tonteria és antiga i molt gran

Josep Lacreu

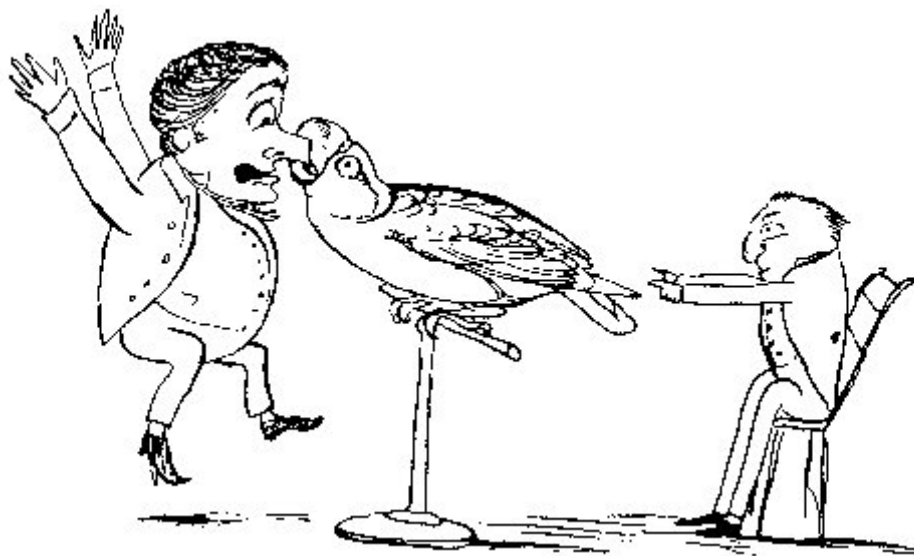
Blog *Pren la paraula*, 13/01/2017

<http://red.levante-emv.com/joseplacreu/2017/01/13/la-tonteria-es-antiga-i-molt-gran/>

Fa ja més de vint anys, en 1995, la Generalitat Valenciana, en col·laboració amb l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Edicions Bromera, publiquen el *Diccionari valencià*, que entre altres novetats hi incorporava la paraula *guapo*; uns mesos més tard, l'Institut d'Estudis Catalans treia a la llum el seu *Diccionari de la llengua catalana*, i reincidia en el mateix delictes, incorporant-hi també el mateix castellanisme. No hi havia cap conxorxa, però tampoc era una casualitat. Els llibres d'estil de molts mitjans de comunicació, tant valencians com catalans, i fins i tot el d'algunes institucions públiques, com el de l'Ajuntament de Barcelona, dirigit pel malaguanyat Joan Solà, reclamaven la possibilitat d'utilitzar esta paraula. I no era tampoc cap casualitat. En 1985 l'Ajuntament de Barcelona havia posat en marxa una campanya per a la protecció i millora del paisatge urbà amb el lema «Barcelona, posa't guapa». Eren temps de canvis. Socials i lingüístics. I valga la redundància, perquè la llengua és un reflex directe del canvi de mentalitat necessari per a gestar una transformació social. I el sentiment general en aquella etapa de convulsió entre molts lingüistes és que la paraula *guapo* feia falta. És cert que teníem moltes paraules amb un significat semblant que podien substituir *guapo* en determinats contextos, com *bell*, *fermós* (o *formós*), *bonic*, *preciós*, *polític*, *garrit*, *maco* i encara algunes altres. Però no n'hi havia cap, ni estes ni cap altra, que tinguera exactament el mateix valor que *guapo*. I és que cada paraula és única. No sols té una determinada càrrega semàntica, sinó que està reblida de connotacions, de percepcions intangibles i a vegades difícilment expressables, i això fa que en el fons unes paraules no puguin ser substituïdes per altres aparentment equivalents de manera plenament satisfactòria.

Màrius Serra, escriptor i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, rememorant la incorporació del mot *guapo* als diccionaris, es preguntava sardònicament com era possible que s'haguera incorporat la paraula *guapo* als diccionaris i no s'haguera percebut la necessitat d'introduir-hi *tonto*. Perquè, certament, si amb les paraules hem de poder referir-nos a la realitat perceptible del nostre entorn, pareix que resulta molt més necessària la paraula *tonto* que la paraula *guapo*. No puc corroborar l'afirmació de Màrius Serra amb dades estadístiques; però ausades que n'hi ha, de tontos. I la cosa no ve d'ara.

Des de fa molts segles que existix la *tonteria*. Com a realitat social i com a paraula per a designar eixa realitat.

► Dibuix d'Edward Lear

En valencià la primera documentació de la paraula *tonteria* es remunta a l'any 1585. Apareix en l'obra de Pere Joan Porcar *Coses evengudes en la ciutat i regne de València*: «Que fonch gran tonteria y caprigio de frare fer semblant cosa». La primera documentació en castellà és de 1578, set anys abans, en els *Coloquios espirituales*, de Fernán González de Eslava: «No creo que se pondrá en eso Doña Chisme, que sería gran tontería». Hi ha una diferència temporal molt escassa entre els dos textos i, damunt, si es té en compte que l'autor castellà, encara que oriünd de Toledo, s'establí a Mèxic i que la seua obra es publicà allí en 1610, tampoc pareix raonable pensar que haja pogut exercir molta influència.

És cert que la paraula *tonto*, de la qual deriva *tonteria*, és prou anterior. En la nostra llengua es documenta en unes profecies atribuïdes al mallorquí Bernat de Mogoda, escrites entre 1523 i 1576, mentre que en castellà es documenta a finals del segle XIII. Amb tot, les dates documentals sempre tenen un caràcter indicatiu. L'ús oral, en este tipus de paraules expressives, sol ser molt anterior que les manifestacions escrites.

L'estudi de l'etimologia de *tonto* pot ajudar a comprendre la seua gestació i posterior evolució. Encara que s'ha apuntat que es tracta d'un mot de creació onomatopeica, és molt probable —tal com apuntà el romanista suec Gunnar Tilander i ratificaren els italians Manlio Cortelazzo i Paolo Zolli— que derive del participi passat vulgar *tontu(m)*, del verb llatí *tondēre*, que en valencià ha donat

tondre, 'esquilar'. La relació d'este verb amb l'actual significat de *tonto* prové, segons els autor citats, de l'hàbit de tallar els cabells arran als bojos i als delinqüents. Era una manera de mantindre'ls visiblement diferenciats de la resta de persones en la societat medieval.

Reforçant esta hipòtesi, també és molt rellevant destacar que el vocable *tonto* ha tingut una gran projecció en el conjunt de les llengües romàniques. En portugués i en italià es diu *tonto* igualment; en romanés presenta la forma *tont*; en sard, *tontu*; en napolità, *ntòntaro*; en calabrés, *ntontu*. En alguns diccionaris històrics valencians, com el de Sanelo (1802) o el d'Escrig (1851), s'arreplega la forma *tont*, ometent la *o* final, si bé cal assenyalar que les paraules acabades en *-o* àtona sovint s'han percebut com a castellanismes i, en un intent primari de valencianitzar-les, a vegades s'ha recorregut a la supressió d'esta *-o* final. Però sempre s'ha dit *tonto*; almenys, no apareix documentada de cap altra manera, llevat dels referits diccionaris. També apareix registrada en diversos diccionaris catalans, com el *Dictionarium seu Thesaurus Catalano-Latinus verborum ac phrasium*, de Pere Torrà, publicat en 1640, o en la definició de diverses entrades del *Diccionari Aguiló*, com *teyós*, *tanoca*, *tauja* o *vendre*. Totes estes dades, valorades globalment, reforcen la idea que la paraula *tonto* probablement ja existia en el baix llatí i que evolucionà de manera paral·lela en diverses llengües romàniques. Costa creure que fóra una creació lèxica castellana que s'haja difós tan eficaçment per tota la Romània. Però, fins i tot en el cas que haguera sigut així, ¿quin problema hi ha per a acceptar en valencià el que han admés sense cap problema les altres llengües germanes?

A vegades fa la impressió que lluitem contra molins de vent, veient castellanismes pertot arreu. En part, és comprensible que, atenent les circumstàncies històriques en què s'ha produït l'evolució de la nostra llengua, estiguem recelosos i vullguem depurar-la d'interferències. Però l'obsessió descastellanitzadora sovint es transforma en obcecació. I no: no estem infestats de castellanismes. No tot el que a vegades s'ha indicat que era un castellanisme ho és realment. Les paraules diferents del castellà no són millors pel simple fet de ser distintes. I voler corregir sense solta ni volta tot el que es «pareix» al castellà és una tremenda tonteria.

5 Què en diria Coromines, de la nova gramàtica?

Jordi Badia i Pujol @jbadia16

Blog *El clot de les Ànimes. Llengua i circumstàncies*, 04/01/2017

<http://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2017/01/04/que-en-diria-coromines-de-la-nova-gramatica/>

Dilluns [2 de gener] va fer vint anys de la mort d'en Joan Coromines, a l'edat de noranta-un any. No pretenc pas parlar de la quantitat i la qualitat de l'obra d'aquest mestre, de qui tanta gent ha fet elogis. Té punts flacs, com no podia ésser altrament havent escrit tant, i algun dia podem explicar unes quantes «corominades», conegudes i no tant.

Avui només em referiré a un aspecte gramatical, molt concret: la caiguda de preposicions davant la conjunció *que*. És aquell fenomen que ens fa passar de «No he pensat en l'encàrrec» a «No he pensat que havia de fer l'encàrrec» (i, entremig, el canvi de preposició davant un infinitiu: «No he pensat a fer l'encàrrec»). La conjunció *que* pot anar darrere un verb, un nom, un adjectiu, una preposició o un adverbi. I tots els casos es resolen igualment: se suprimeix la preposició. Així ho han ensenyat i ho ensenyen els mestres i professors i així ho han defensat els correctors de llibres, de diaris, de televisions i ràdios. I així ho diu, oralment i per escrit, tothom qui fa servir un català una mica endreçat, tant si sap de lletra com si no.

En Pompeu Fabra, que era un enginyer que sabia fer gramàtiques, ho va deixar escrit d'una manera clara i inequívoca. En la gramàtica anomenada «pòstuma», justament prologada per Joan Coromines (1956), hi dedica un sol paràgraf, i encara compartit:

Dues faltes es cometien sovint en les proposicions subordinades introduïdes amb la conjunció *que*: [...] 2. Anteposició de les preposicions *de*, *a* i *en* a la conjunció *que*: 'Etic molt content de que hagi vingut.' 'Es gloriejaven de que els seus fills no treballen.' 'Acostumeu-lo a que cada dia vingui a la mateixa hora.' 'Coincideixen en que...' (construccions usades a tort en lloc de: 'Etic molt content que hagi vingut.' 'Es gloriejaven que els seus fills no treballen.' 'Acostumeu-lo que cada dia vingui a la mateixa hora.' 'Coincideixen que...'). Cal, però, advertir que l'omissió de la preposició no és l'únic mitjà d'evitar les combinacions *de que*, *a que* i *en que*.

I segueixen onze línies de solucions alternatives i exemples.

Cap dubte?

En Coromines s'hi referia també en una lletra (negreta meva):

Jo em pensava que aquesta qüestió dels grups *de què, en què, a què* ja era resolta. És una **regla general de la sintaxi romànica** (i també de **la germànica**) que quan un verb té per complement tota una oració introduïda per *que*, es prescindeix de les preposicions que l'acompanyen en altres casos. Així en francès: 'Je suis sûr que personne n'est venu', en italià 'Sono sicuro che nessuno è venuto'. En català antic no hi ha cap exemple de l'altra construcció: una ullada al llibre d'En Par l'en convencerà. En català d'avui (parlo del **català 'espontani'**, o sia del de les persones que no saben el castellà, siguin de Barcelona o de fora) és també aquesta la regla. És només el castellà que amb la seva natural propensió a l'enfarc s'ha permès aquest contrasentit de fer precedir una conjunció (*que*) per una preposició (*de*, etc.) que equival a fer-la 'declinable', contràriament a totes les llengües del món, que no declinen més que els 'noms'.

Vegem ara què hi diu la nova gramàtica del IEC (2016).

Per començar, no hi dedica un paràgraf, sinó més de quatre pàgines. Comença explicant el fenomen amb tot d'exemples del català d'abans, on es pot comprovar que la caiguda de la preposició era un fet consolidat. Reconeix que també ho trobem en «altres llengües romàniques com el francès i l'italià». I afegeix: «En l'actualitat, **l'elisió és viva col·loquialment** en moltes construccions i és l'opció preferible en els registres formals» (negreta meva).

Doncs, tot i que «l'elisió és viva col·loquialment», en les pàgines següents els autors de la gramàtica repeteixen cinc vegades (cinc!) la frase que segueix, amb variants:

Amb tot, també es pot donar el contacte de la preposició *de* i la conjunció *que* en registres informals i estils pròxims a la llengua espontània.

Els autors i defensors d'aquesta gramàtica –que s'ha elaborat durant els darrers vint o vint-i-cinc anys– diuen que cal defugir el binomi *correcte-incorrepte*. Però resulta que ara s'han inventat uns altres binomis –*col·loquial-espontani* o *col·loquial-informal*– que no sé pas si sabrien explicar. (Observeu, de passada, què vol dir Coromines quan parla de «català espontani» i amb quin sentit ho diu la nova gramàtica: l'un designa el català de sempre; l'altra, el català interferit...)

En fi, Fabra ens ho diu clar, Coromines ens ho ratifica i la gramàtica del segle XXI ens fa dubtar i ens desorienta. Aquesta és la paradoxa, aquest és el drama.

6 La imprecisa frontera entre formal i informal

Albert Pla Nualart

Ara, 06/01/2017

http://llegim.ara.cat/imprecisa-frontera-formal-informal_0_1719428094.html

Arran de la publicació de la gramàtica de l'IEC (GLC) el coordinador de llengua d'una editorial m'ha demanat que, si podia, precisés en una sèrie d'articles quins són els límits entre els registres formals i els informals. La petició és més que lògica. Les formes que la GLC considera que poden ser correctes han augmentat notablement. Normalment, aquesta ampliació comporta acceptar formes habituals en l'ús que abans es consideraven incorrectes. Però la GLC sol precisar que aquestes formes *indultades* s'han d'evitar en els registres (més) formals, que tendeixen a mimetitzar l'antiga norma.

La GLC ho posa, doncs, bastant difícil a qui aspira a fer un llibre d'estil que eviti els usos caòtics i incoherents, perquè la distinció entre registres formals i informals és susceptible d'interpretacions diverses i subjectives. I els exemples que trobem a la GLC tampoc ens ajuden a dirimir els límits d'adequació de la seva ampliació normativa.

Em centraré en un cas concret. A la pàgina 1045, la GLC ens diu que “en lloc del relatiu compost *el qual*, en registres informals també apareix la construcció d'influència forana *el que* precedida de preposició”. És una construcció que Fabra condemnava i que la GLC no condemna, es limita a dir “que es tracta d'un recurs que s'evita en registres formals”. I tot seguit en posa tres exemples: “La casa *de la qual* / *de què* / *de la que* t'he parlat és aquella”, “El germà *amb el qual* / *amb qui* / *amb el que* més compte és en Robert”, “Les rivals *contra les quals* / *contra les que* m'ha tocat jugar són massa bones”.

El que sorprèn és que aquestes tres frases siguin exemples, per a la GLC, de registre formal. Pel que diuen i com ho diuen jo les veig més pròpies de la llengua oral informal. Les podríem trobar, per exemple, dins les bafarades d'un còmic. I potser per això no veig especialment inadequat (si és que l'hem d'acollir dins la norma) l'ús de l'última forma de relatiu, que és la que la GLC ens ve a dir que aquí (en aquest suposat registre formal) hauríem d'evitar.

7 La ficamenta

Pau Vidal @pauetvidal

VilaWeb, 31/01/2017

Amb el vestit d'inspector Gadget de la filologia contemporània, m'infilto en una banda de joves per mirar d'esbrinar els efectes reals de la gramàtica. Ai, de la Gramàtica. Treball de camp de risc. Es tracta de veure fins a quin punt les noves disposicions de l'autoritat lingüística modifiquen el comportament d'aquest suposat creador de llenguatge que és el parlant. Perquè el debat, al final, queda circumscrit al cercle dels experts i interessats, però després, curulls de correcció política, ens omplim la cavitat bucal de 'la gent és la veritable creadora de llenguatge, el parlant no és ruc, la llengua la fem entre tots...' (això sí, després de la polseguera dels diacrítics, jo del poble català ja me n'espero qualsevol cosa). En el fons, l'exercici és una reflexió sobre el poder en el món globalitzat (suposo que als qui llegiu Bauman per esmorzar no us ha passat per alt).

Calia triar bé l'objecte d'estudi. Perquè agafar segons quina mena de jovent hauria estat massa fàcil. Per això vaig buscar un grup amb estudis superiors, al voltant dels trenta i amb feines més o menys relacionades amb la cosa cultural: llibreries, editorials, ensenyament... Si aquests no saben distingir entre els registres formals i els informals no en sap ningú. Si ells no entenen la importància de l'adequació al context i la genuïnitat no la pot entendre ningú.

Al final del primer dia ja puc descriure de manera força aproximada el sociolecte que fan anar, i a grans trets coincideix amb allò que els ancians definim com 'aquesta manera de parlar dels joves': molta innovació, moltíssim calc, força abreujaments, anglicismes, certa alternança de codis... Si de cas, una mica més de lèxic de l'habitual en aquesta franja d'edat (la majoria són lectors, algun de compulsiu i tot). I de seguida em crida l'atenció una espècie d'aparició freqüent: el verb *ficar*. El fiquen pertot. Es fiquen els uns amb els altres per fer broma, però també es fiquen l'abric i la bufanda, fiquen tofu a l'amanida i es fiquen nerviosos. Encuriós per l'omnipresència del virus, l'examino de prop i em sembla descobrir una certa plosió gustosa a l'hora de pronunciar-lo, com un punt d'èmfasi. Digueu-me perepunyetes, però em fa la impressió que aquest grupet de llicenciats diuen ficar amb més ganes que els altres verbs. La situació em recorda el periple del verb *follar*, que de ser un perfecte desconegut va passar, en poc més de dècada i mitja, a arraconar totes les variants col·loquials de 'coitar, copular o fornicar'. L'entusiasme dels amants catalans a l'hora de proferir *follar*, que evidentment els provocava calfreds més sensuals i orgasmes

més sentits, va empènyer el DIEC a acceptar-lo com a mot normatiu, i des d'aleshores ja no cal reivindicar-lo perquè tots els altres (sucari, cardar, catxar, tirar-se, petar, fotre...) sonen tan pagesos i antiquats que és com enforquillar una pubilla sense treure-li els enagos, i això ni és follar ni res.

La majoria d'aquests nois i noies van començar a ampliar el camp semàntic de ficar al parvulari. És un hit de la primària des de fa temps. Però aviat van ser reprimits pels profes de català, encabotats a explicar-los que és un verb d'abast força reduït i que, per regla general, només s'usa quan és sinònim d'*introduir* i poca cosa més. Per què, doncs, aquesta revifalla postadolescent? Per esperit de rebel·lió? Per ganes de tocar el botet? Si el jovent lletraferit experimenta aquest plaer voluptuós engegant a tort i a dret usos que sap incorrectes, què no faran els altres, els ferits d'altres coses? I si no ho fan volent sinó perquè no van entendre el significat d'un simple mot, què no faran amb les preposicions, que són punyeteres de mena, o les combinacions de pronoms?

Creador de llenguatge? Què voleu que us digui, a mi el parlant em sembla cada dia més un calcador de llenguatge. Com s'ho faran, els mestres superats o els correctors aclaparats, per fer-li entendre les subtileses que proclama la nova norma? Potser la culpa no és ni tan sols de les subtileses. Potser, simplement, és que el d'avui ja no és món per a gramàtiques.

8 Llenguatge administratiu (E) (1)

Salvador Pardo

Efecte. En ambdós efectes. Fer (o produir efectes). Només a l'efecte de. Efectes **erga omnes** (contra tots). Efectes **ex tunc** (des d'aleshores). Efectes **ex nunc** (des d'ara).

Eficàcia: relació entre les previsions i els resultats. *L'eficàcia d'un conveni.*

Eficiència: relació entre els recursos utilitzats i els béns o serveis produïts. Qualitat d'allò que és realment útil a la finalitat a què es destina.

Embargament, embarg. Embargament preventiu. Embargament executiu.

Embargar, retenir, prohibició de comerç. Cast. *trabar embargo*: embargar. En sentit figurat: *m'excita, m'omple, em desperta la curiositat de saber.*

Emetre: dictar sentència, una resolució. També: emetre valors, posar en circulació.

Emplaçar: situar, designar el lloc que ha d'ocupar algú, una cosa, un edifici, un monument, etc.

Emplaçar no significa citar a termini, perquè en aquest cas el castellà en fa un derivat de *plazo*.

Empleat -ada: treballador -a (per compte d'altri), assalariat -ada.

Cast. *emplear*: 1) **Usar**, fer servir, utilitzar. 2) **Emprar**, esmerçar, gastar, despendre. **Esmerçar** (o posar) diners en un negoci, o temps, esforços, activitats. *Emprar* també vol dir 'amprar, manllevar, prendre prestat'. 3) **Ocupar**, col·locar, donar treball: *L'han col·locat al despatx*. Ocupar una persona en una faena.

Cal evitar la falsa solució «emprear».

Cast. *empleo*: 1) **Ús**, esmerç. 2) **Ocupació**, col·locació, faena, feina, ofici. **Suspensió de sou i faena** (cast. *de empleo y sueldo*). 3) **Aplicació** Cast. *empleador*: ocupador.

Empresonar: encarcerar. **Empresonament:** encarcerament.

Empriu (cast. *ejido*): terra que poden aprofitar tots els veïns d'una comunitat rural. Dret d'ús comunal. Bé comunal o del comú.

Encapçalament (part inicial, que obri un escrit, una manifestació). **Encapçalar.**

Encàrrec: comanda. *Per encàrrec. Un fet d'encàrrec*, donat a fer. Cast. *encomienda de gestión*: **encàrrec** o **comanda de gestió**.

Encasellar: distribuir en caselles, classificar, etiquetar.

Encausar: formar causa (a algú), procedir (contra algú), processar. Encausat -ada.

Encomanar: confiar a algú l'execució d'una cosa. Encarregar: *Han encomanat els llibres a un altre proveïdor*. Confiar-se a algú: *Ens encomanarem al secretari del tribunal*. Contagiar-se: *Va visitar un país estranger i s'encomanà del tifus*.

Encomanda: encàrrec.

Endegar: encarrilar, encaminar, canalitzar, ensolcar, redreçar, arreglar, compondre. No vol dir 'engegar': començar, promoure, elaborar.

Encobrir, encobriment. Encobridor -a.

Endossar: cedir un document de crèdit. Endós, endossament. Endossant, endossador -a. Endossatari -ària.

Enervar: deixar sense efecte. *Enervar el procediment sancionador. Enervar els efectes d'una resolució. L'enervació dels efectes probatoris d'un fet. Una inculpció enerva la presumpció d'innocència.*

Enfocar, enfocament (no **enfoc*).

Enjudiciar: sotmetre a judici, encausar, enjuïciar, processar. **LEC** (Llei d'enjudiciament civil). **LECr** (Llei d'enjudiciament criminal).

Ens: entitat, organisme, institució. *Els ens públics. Els ens locals.*

Enteniment: seny, senderi, trellat, esma o esme, facultat de comprendre. No vol dir entesa, acord, pacte, conveni, avinença: *No hi ha hagut entesa entre els sindicats i la patronal.* Entendre de / en, conèixer.

Enterado:* cal dir-ne **assabentat. *N'he pres coneixement, me n'he assabentat* (al peu d'un document). Assabentar, fer saber, fer avinent (**enterar*). *Assabentar-se d'alguna cosa.*

Entrant: qui entra a ocupar un càrrec (per oposició a *ixent*).

Entrega: 1) Lliurament, remesa, tramesa, donació. Entregar, lliurar, fer a mans, trametre, remetre (encara que més aïna fa referència a perdonar una falta o a perdre intensitat: *remetre la febre* (o *febra*), *el dolor*). Tradir (en dret civil). 2) Dedicació.

Enviament: tramesa (**envío*).

9 Almacabres i altres coses macabres

Antoni Lluís Martí

Prenint el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009)

Per a la majoria dels lectors que no s'hagin interessat gaire per la història medieval segurament els resultarà estrany el mot *almacabra*, que és el nom que es dona, en català i en castellà, a un lloc on antigament hi hagué un cementiri de musulmans, del que en trobam en portuguès una forma corresponent, *almocávar*. Provenen, una i altra, d'un mot àrab, *almaqábir* 'tombes'.

Considerant la semblança entre els dos mots, i la coincidència, en part, semàntica, és molt comprensible que quan a finals del segle XIX entrà al castellà el mot *macabro*, alguns filòlegs espanyols que coneixien el terme *alma-*

cabra, sense anar a cercar més declarassin que el nou mot provenia d'aquest, i així arribà a aparèixer al *Diccionario de la lengua española* de la Real Academia Española. Una cosa que no tingueren en compte és que es *macabro* era un mot totalment nou a la llengua, mentre que l'altre era ben antic i pràcticament desusat. He consultat diversos diccionaris etimològics d'altres llengües en les quals és usual una forma del francès *macabre* (*màcabro* en italià; *macabro* en portuguès; *macabre* en anglès; *makaber* en alemany), i tots estan d'acord amb l'origen francès del terme, i generalment amb l'explicació etimològica, i Joan Coromines també. Sembla que la divulgació del mot a França fou deguda a les representacions a les esglésies de la *Dansa de la mort*, altrament anomenada *Dance de Macabré* o de *Macabé* en els segles XIV i XV. Era una dansa religiosa en la qual un grup de personatges representant gents de totes les classes socials, presidits pel que figurava la mort, després de dansar una estona desapareixien un darrere l'altre, simbolitzant que arriba un moment en què tots hem de morir. Sembla que en principi aqueixos personatges havien representat els set germans Macabeus, herois del poble jueu, que sofriren martiri un darrere l'altre.

Això ve recolzat pel nom que donaven, en llatí, a aquesta dansa, *Chorea Maccabaeorum*, 'dansa dels Macabeus', anomenada en el segle XV als Països Baixos *Makkabeus-dans*. Durant els segles XV i XVI se'n pintaren o esculpiren moltes representacions, i alguns escriptors la feren tema d'alguna de les seves obres, i l'any 1874 Saint-Saëns estrenà un poema musical titulat *La danse macabre*, que degué contribuir molt a fer popular el terme.

10 Tots els dubtes: pronoms (10)

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

[Tots els dubtes. Una gramàtica del català a l'abast](#) (Barcelona: RBA La Magrana, 2014)

Digue'm agosarat | APÒSTROF I GUIONET, 3

Algunes formes col·loquials d'enllaçar verbs i pronoms no han rebut, encara, una resposta de la normativa, que ha defensat sempre les versions estàndard de les mateixes expressions, tot i que, de vegades, la norma va per una banda i la llengua va per l'altra. Andreu Buenafuente va publicar el seu primer llibre de monòlegs amb una de les crosses orals que més emprava, i en passar-la al paper la va transcriure com *Digue'm agosarat*. No he llegit el llibre per saber si

l'agosament va més enllà de l'aposta de transgredir les normes i prescindir del canònic *Digues-me agosarat*, que segur que hauria retallat de molt les vendes del mateix volum, però és clar que la solució amb el *digue'm* és prou funcional. No és però l'únic cas: sovint, dins de textos escrits que reproduïen registres orals (per exemple, en els diàlegs de moltes novel·les), trobem altres fórmules no normatives que reflecteixen el que oralment fem d'una manera automàtica: *digue'ns* en lloc de *digues-nos*; *coneixe'l* en lloc de *conèixer-lo*; *convençe't* en lloc de *convèncer-te*; *recorre'l* en lloc de *recórrer-lo*.

Oracions que són adjectius | RELATIU QUE

Tot és relatiu, tot depèn de com t'ho miris, tot pot comportar matisos i punts de vista. Per matisar substantius disposem d'un bon nombre d'adjectius, però és clar que no tenim adjectius per a tot, i al seu lloc sempre podrem construir una oració de relatiu (també anomenada adjectiva), que anirà encapçalada precisament per un pronom relatiu. Per exemple, podem explicar alguna cosa d'un nom, com ara si diem: *El ministre, que va presentar la dimissió, era sospitós de corrupció*, on entre comes estem proporcionant una informació addicional sobre un ministre, a banda de la dada important (que era un corrupte). O bé, també podem especificar alguna cosa del mateix nom, com ara a la frase: *El ministre que va presentar la dimissió era sospitós de corrupció*, en la qual concretam, de tots els ministres possibles, quin és el presumpte corrupte (és a dir, el que va dimitir). Per aquest motiu, les oracions de relatiu se solen dividir en dues categories: les explicatives (amb l'oració adjectiva entre comes) i les especificatives (amb l'oració adjectiva sense les comes).

Hem de recordar, com passava amb els pronoms febles, que el pronom relatiu establirà dues relacions: una amb un substantiu que li faci d'antecedent i que li donarà unes característiques, i l'altra amb el verb de l'oració de relatiu, respecte al qual exercirà algun tipus de funció. Així, a l'oració *el cotxe que hem llogat és vermell*, la forma *que* remet a l'antecedent *el cotxe* i, alhora, fa de complement directe del verb *hem llogat*. I en canvi, a *el polític que va ser condemnat per corrupció es torna a presentar*, el pronom actua de subjecte dins l'oració adjectiva.

El pronom *que* no experimenta canvis de gènere ni de nombre, i valdrà per tant per substituir qualsevol nom: *La nena que surt a la foto és la meua filla* (femení singular). *Els petons que es feien eren apassionats* (masculí plural). *Les persones que van votar en contra van ser expulsades del partit* (femení plural). I, alhora, també pot reprendre un pronom: *Tothom que ho vulgui pot marxar. Ningú que tu coneguis n'és responsable*.

11 Treballs de Sociolingüística Catalana

Sumari del núm. 26: Les llengües en les tecnologies de la informació i la comunicació

http://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do?moduleName=novetats_editorials&subModuleName=darreres_novetats&idCatalogacio=26029

Llindar, per Emili Boix-Fuster

SECCIÓ MONOGRÀFICA: LES LLENGÜES EN LES TECNOLOGIES DE LA INFORMACIÓ I LA COMUNICACIÓ (TIC)

L'ús del català en l'àmbit dels videojocs. Mangiron, Carme

Language use of Frisian bilingual teenagers on social media. Jongbloed-Faber, Lysbeth; Van de Velde, Hans; Meer, Cor van der; Klinkenberg, Edwin

La identitat catalana en el món digital. El cas de la comunitat d'Ubuntu en català. Gorriz Orià, Katia

Estudi sobre la corrupció lingüística dels polítics a les xarxes socials. Belfiore, Ileana

Twitter com a eina per a la recerca sociolingüística: llums i ombres. Nobajas i Ganau, Alexandre

SECCIÓ MISCEL·LÀNIA

El català dels locutors: pràctiques i ideologies lingüístiques de la migració en espais urbans castellanoparlants. Sabaté Dalmau, Maria

La planificació de corpus sobre el català: bibliografia classificada i comentada. Costa i Carreras, Joan

L'evolució del coneixement del valencià en dues dècades: els censos lingüístics del 1991 al 2011. Casesnoves Ferrer, Raquel

L'extensió velar dels verbs *anar*, *fer*, *veure* i *haver* en el parlar dels joves de Manresa. Royo-Casals, Laia

Predicció de l'ús del català mitjançant la classificació supervisada. Grimaldo, Francisco; López-Iñesta, Emilia; Perucho, Manel; Querol, Ernest

Sobre la vigència de la *sociolingüística del conflicte* i la noció de *normalitat lingüística*. Vila i Moreno, F. Xavier

Conflicte lingüístic i normalització: conceptes vigents per a les polítiques públiques. Marí i Mayans, Isidor

Perspectiva històrica del conflicte lingüístic al domini territorial hispànic del català. Escribano, Daniel

Apunts sobre fenòmens de contacte de llengües en la població japonesa a Catalunya. Fukuda, Makiko

Dones marroquines i aprenentatge de català. Anàlisi sociològica des d'una perspectiva de gènere. Sanvicén i Torné, Paquita

Famílies lingüísticament mixtes a Catalunya: competències, usos i autoorganització evolutiva. Bastardas i Boada, Albert

RESSENYES

Gimeno, Chabier; Sorolla, Natxo (coord.) (2014). *Actas de las Jornadas Arago-
nesas de Sociología: Grupo de trabajo "Lenguas e identidades"*. Bercero, Rosa

Domingo Andreu (2014). *Catalunya al mirall de la immigració: Demografia i
identitat nacional*. Boix Fuster, Emili

Duchêne, Alexandre; Heller, Monica (ed.) (2012). *Language in late capitalism:
Pride and profit*. Flors Mas, Avel·lí

De Mauro, Tullio (2014). *In Europa son già 103: Troppe lingue per una demo-
crazia?* Boix Fuster, Emili

Sabaté i Dalmau, Maria (2014). *Migrant communication enterprises: Regimen-
tation and resistance*. Massaguer Comes, Marina

Sari, Guido (2012). *El català de l'Alguer: una llengua en risc d'extinció*. Cabrera
i Callís, Maria

Vila, F. Xavier; Bretxa, Vanessa (ed.) (2015). *Language policy in higher edu-
cation: The case of medium-sized languages*. Gresa, Deva

Vila, F. Xavier; Salvat, Eulàlia (ed.) (2013). *Noves immigracions i llengües*. Ga-
llego Balsà, Lúdia

MEMÒRIES. Memòria d'activitats del 2015. Societat Catalana de Sociolingüística